

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО

Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій особистості є однією з важливих у педагогічній науці. В сучасних умовах вона переосмислюється і набуває особливого значення, адже цінності визначають розвиток й діяльність людини упродовж життя.

Цінності – це риси загального розвитку, продукт культури, що не передаються особистості у готовому вигляді, а завоюються поступово й перетворюються на ціннісні орієнтації, які в подальшому впливають на характер потреб і мотивів особистості, визначаючи її життєдіяльність. «Ціннісні орієнтації – компонент структури особистості, який відображає життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуальному розвитку, та являє собою серцевину свідомості, з огляду на яку особистість приймає рішення щодо важливих життєвих питань» [2].

Процес формування ціннісних орієнтацій можна визначити як складний і багатогранний, особливо коли йдеться про педагогічну діяльність майбутнього вчителя, вихователя, викладача. Насамперед він пов'язаний зі створенням сприятливого емоційного середовища. На думку К. Д. Ушинського, ані слова, ані мова, ані думки, ані вчинки людини не висловлюють так ясно і зрозуміло її ставлення до світу, як її почуття та власне виховання, у якому закладені загальнолюдські цінності: доброта, любов, світогляд, віра в особисту свободу. Виховання, вважає педагог, – це особистісна цінність, яка створює «природу людини», формує, просвітлює свідомість людини, відкриваючи перед нею шлях до добра [4].

У педагогіці цінності виступають як моральний принцип виховання, умова для формування етичних відносин між педагогом та тими, кого він навчає; як засіб розвитку інтелектуальної культури – мови, мовлення, думок, почуттів тощо. Головна педагогічна функція цінності реалізується у спрямуванні на життєдіяльність людини, визначає її свідомість, саморегуляцію поведінки у сьогоденні та майбутньому. Тому ціннісні орієнтації входять до структури особистості, оскільки саме вони, так би мовити, резюмують увесь життєвий досвід, накопичений особистістю за період її індивідуального розвитку та діяльності.

На нашу думку, найдокладніше класифікацію цінностей та ціннісних орієнтацій у процесі навчання, виховання молоді людини розглянуто у педагогічній теорії сучасного науковця (якого можна вважати засновником сучасної теорії національного виховання) Омеляна Вишневського. Вчений виокремлює ознаки, що характерні для певних категорій цінностей, які треба формувати і розвивати у процесі навчання студентів:

– цінності усвідомлення змісту, мети і процесу діяльності (розум, мудрість, здібності, талант, евристичне мислення, творча активність, самостійність мислення, уява, пам'ять, здоровий глузд та ін.);

– цінності реалізації процесу діяльності (воля, рішучість, мужність, наполегливість, самодисципліна і самоконтроль, самостійність та ін.)

– цінності, репрезентовані індивідуальними якостями суб'єкта діяльності (внутрішня свобода, амбітність, ідеалізм, самоповага, оптимізм, життєрадісність, твердість слова, почуття гумору, ощадливість, урівноваженість, точність, самокритичність, надійність у партнерстві, принциповість, добре здоров'я, урівноваженість, послідовність, працьовитість, підприємливість, комунікабельність) [1]

Формування ціннісних орієнтацій у студентів-вихователів – завдання не лише закладу вищої освіти. Цінності особистості – це досить розгалужені культурні системи, що становлять змістову єдність – матеріально-практичну, ідеологічну, поведінкову. Ціннісні орієнтації, що виникають у студентів на початковій стадії

навчання у ЗВО, детермінують особливості руху молоді людини до професії, можливості її особистісного розвитку, професійного становлення та реалізації планів, задумів, мети. З урахуванням пріоритетів сучасної освіти можна виокремити три типи ставлень у діяльності майбутнього вихователя: особисте ставлення до майбутньої педагогічної діяльності; ставлення до вихованців, яке забезпечує сприйняття їхнього розвитку; ставлення до своєї особистості як вихователя, педагога, що визначає професійний ідеал Я-концепції. У цьому зв'язку формування професійних ціннісних орієнтацій, як основи мотиваційно-ціннісного ставлення до майбутньої професії, вимагає дотримання дидактичних принципів відповідно до змісту та технологій інноваційного навчання:

- *культуrowідповідності*, який полягає у формуванні культурних цінностей, що оточують особистість;

- *єдності ціннісно-змістової та професійної спрямованості*, мета яких – реалізація індивідуальних та професійних задумів, що дозволяють активно виокремлювати у вивченні навчального матеріалу ціннісний зміст;

- *студентоцентризму*, що передбачає у відповідності до вимог Болонського процесу, створення сприятливого освітнього процесу. Він має бути спрямований на індивідуальний та особистісний розвиток студента, формувати його професійний потенціал, враховувати побажання, стимулювати самостійність та самоконтроль, забезпечувати свободу вибору і партнерства;

- *компетентності*, який формує ціннісні орієнтації не лише через зміст навчання, але й самоорганізацію, результативність виконання завдань, відповідальність, конкурентність тощо;

- *корпоративності*, що полягає у формуванні соціальних та моральних цінностей усіх учасників освітнього процесу – студентів, викладачів, адміністрації ЗВО. Корпоративність сьогодні виступає важливою цінністю орієнтації професійної діяльності будь-якої сфери людини, оскільки корпоративна культура, етика визначають систему принципів та діяльності колективу.

З метою визначення у майбутніх вихователів ЗДО вже сформованих цінностей (і тих, що є на стадії розвитку), ми запропонували студентам виокремити найважливіші для них з переліку

цінностей, «репрезентованих індивідуальними якостями суб'єкта діяльності» (за О. Вишневським). Пропонувалось виокремити десять найважливіших характерних цінностей з огляду своєї особистості. В опитуванні були задіяні студенти третього курсу, у кількості 30 осіб. Серед сформованих цінностей вони виокремили: добре здоров'я, оптимізм, ошадливість, почуття гумору, життєрадісність, надійність у партнерстві, послідовність, комунікабельність, працьовитість, твердість слова. До цінностей, які потребують подальшого розвитку або формування, студенти віднесли такі: внутрішня свобода, твердість слова, урівноваженість, самокритичність, принциповість, підприємливість.

Розвиток у студентів цінностей, пов'язаних з педагогічною діяльністю, залежить певною мірою від середовища, у якому вони навчаються. Тому актуальним постає питання формування академічної культури усєї університетської спільноти, де студентам надаються більші можливості у придбанні соціально-професійних функцій, реалізації творчих здібностей, талантів, формуванні навичок науково-дослідницької роботи тощо. Академічну культуру можна вважати базовою у процесі навчання. Вона є складною комбінацією важливих принципів та цінностей, традицій, способів діяльності, що формують самостійність мислення, повагу до майбутньої професії, наполегливість, креативність тощо. Говорячи про академічну культуру, необхідно виокремити комплекс особистісних та професійних якостей, ціннісних орієнтирів викладачів. У цьому зв'язку ми запропонували студентам вищезгаданого курсу виокремити найважливіші якості, які становлять цінності у діяльності викладача. Серед найважливіших респонденти виокремили: доброзичливість, об'єктивність, високий професіоналізм, комунікативність, коректність, емпатію, тактовність, організаторські здібності, високий рівень працездатності. Безумовно, що це не повний перелік тих ціннісних якостей, які формують студенти, беручи за основу діяльність викладача.

Ціннісні орієнтації, базовані на культурологічній та гуманістичній основі, забезпечать відповідність підготовки майбутнього фахівця ЗДО, з урахуванням змінних вимог професії, дадуть можливість сформувати у нього особистісні якості, які є важли-

вими у діяльності сучасного фахівця: мобільність, комунікативність, ініціативність, корпоративність та ін. А найголовніше – повагу до дитячої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студентів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
2. Михайлишин У. Ціннісні орієнтації у структурі особистості. *Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи розв'язання* : матеріали Всеукраїнської конференції. Харків, 2016. С. 50–52.
3. Савченко С. Вивчення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді. *Рідна школа*. 2005. № 8. С. 39–41.
4. Ушинський К.Д. (1955). Твори. у 6-ти т. / відп. ред. Г.С. Костюк, С.Х. Чавдаров. Київ : Рад. школа, 1995. Т. 2. С.15–17.